

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНА “АРХІТЕКТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ”

© Товбич В., 2007

Наведено філософсько-філологічний аналіз визначення базових ознак терміна “архітектурна діяльність”.

Архітектурна діяльність. (Закон України “Про архітектурну діяльність”) – діяльність із створення об’єктів архітектури, яка передбачає творчий процес пошуку архітектурного рішення та його втілення, координацію дій учасників розроблення всіх складових частин проєктів з планування і благоустрою територій, будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) будівель і споруд, здійснення архітектурно-будівельного контролю й авторського нагляду за їх будівництвом, а також здійснення науково-дослідної та викладацької роботи у цій сфері.

Коли заходить мова саме про специфіку організації та управління будь-якої, зокрема й архітектурної діяльності, то це аж ніяк не означає, що специфіка такої діяльності є домінантною у визначенні базових принципів організації та управління нею. Як і у всіх інших випадках, ключовими словами (родовими та розпізнавальними ознаками) залишаються “організація”, “управління”, “діяльність” – слова, які вказують на видові ознаки діяльності (“архітектурна”). Крім того, “організація управління діяльністю” вказує на людську та колективну діяльність, що також можна віднести до розпізнавальних ознак.

Далі можна виокремити власні ознаки (напр., “творча”), ще далі – акцидентні ознаки, причому як невід’ємні, так і від’ємні.

Такі та подібні до них дефініції необхідні тому, що про базові начала дослідження, а саме про “організацію управління діяльністю” було написано безліч робіт, а ще тому, що принципи індивідуалізації не можуть безпосередньо вплинути на родові ознаки. Тобто специфіка впливає з того, що стосується виду, причому не з видових ознак, а, насамперед, з власних та невід’ємних акцидентних ознак. Щодо акцидентних від’ємних ознак, то вони зазвичай настільки індивідуальні та непередбачувані, що є сенс розглядати лише декілька з них як найстійкіші та такі, які мають безпосереднє відношення до саме цієї індивідуальної роботи (такими є, насамперед, “в Україні”, “в наш час” тощо).

Крім того, говорячи про специфіку предмета, ми маємо розглянути специфіку таких ключових для будь-якої організації та управління діяльністю речей, як її мета або система цілей, ресурси, стратегії тощо. З іншого боку, правильне формулювання мети неможливе без визначення обмежень або принципів, бо інакше ми неодмінно прийдемо до виправданості метою будь-яких засобів, що є етично неприпустимим. Як це не парадоксально, етичні обмеження неможливо встановити без встановлення мети, точніше, так званої “надмети”, проте це має відбуватися в контексті специфікуючих категорій.

З погляду специфікації ключовими треба вважати власні ознаки, оскільки вони, з одного боку, притаманні саме “ось цьому” конкретному предмету розглядання, а з іншого, займають найвищий щабель в ієрархії специфікуючих ознак. Справді, вищі від них є, насамперед, видові ознаки, які тільки окреслюють коло розглядання, через що й входять до визначення предмета (“архітектура”), а також ознаки розпізнавальні, які настільки загальні, що в даному випадку приймаються апріорі і з погляду “управління і організації” нічого, власне, не індивідуалізують (бо яку діяльність організують та якою управляють, як не людською та колективною?).

Отже, нам треба чітко виділити, по-перше, власні ознаки предмета, по-друге, невід'ємні акцидентні ознаки і, нарешті, дослідивши проблему в світлі двох перших, детально зупинитись на розгляданні деяких аспектів предмета з погляду тих його від'ємних акцидентних ознак, що "пов'язують" предмет з нами самими як з такими суб'єктами, які існують і працюють "саме тут і зараз".

Першою характерною ознакою архітектури (принаймні, за загальною думкою) є те, що вона є "практичним мистецтвом". Проте не зовсім зрозуміло, чи є ця ознака розпізнавальною, чи власною, чи взагалі просто визначенням виду. Так, згідно з Порфірієм, "характерним для розпізнавальної ознаки є те, що вона часто стверджується відносно декількох видів, як, наприклад, розумність відносно бога і відносно людини, тоді як власна ознака – лише відносно одного виду, у якого вона є власною ознакою". Якщо ознака "практичне мистецтво" вказує тільки на архітектуру, то вона є її власною ознакою, якщо на щось ще, то ознакою розпізнавальною. Втім, на цьому рівні розглядання це не є принциповим, хоча очевидно, що ознака має бути уточненою. Проте очевидно, що ця ознака не є видовою, оскільки "у виду і у власної ознаки спільним є те, що вони взаємно вказують одна на одну: якщо це – людина, то це й тварина, наділена сміхом, а якщо – тварина, наділена сміхом, то й людина... Спільним є також те, що те й інше надане всьому однаково: однаково знаходяться види в тому, що їм належне, і власні ознаки – в тому, у чого вони – власні ознаки. Вид відрізняється від власної ознаки тим, що вид може бути родом в інших видів, тоді як власна ознака не може бути власною ознакою також інших видів. І вид передує власній ознаці, а власна ознака йде після виду: треба бути людиною, щоб бути також наділеним сміхом. Вид завжди знаходиться в субстраті актуально, тоді як власна ознака іноді тільки потенціально: Сократ – це завжди людина, проте сміється він не завжди, хоча завжди наділений природною здібністю сміятись...". Останнє зауваження важливе з точки зору подальшого уточнення ознаки, оскільки й архітектура може бути мистецтвом тільки у можливості...

Надалі уточнюючи ознаку, ми можемо трактувати її як з погляду безпосередньо діяльності, так і її екстремумів: початку, який важко зафіксувати, бо до початку неявно належить зокрема, й все те, що обумовлює саму архітектурну діяльність, а саме організаційно-правове забезпечення, підготовка кадрів тощо та кінцевого результату. З погляду самого процесу архітектура є неявно визначеним симбіозом творчості і технологій, причому, як вже було зазначено, вона може бути творчістю у можливості, тоді як технологією – завжди у дійсності. У разі наявності "чистої" технології організація та управління архітектурною діяльністю втрачають практично будь-яку специфіку (за винятком рівня акцидентних ознак), тоді як "чиста" творчість – якщо припустити, що вона може існувати – взагалі не піддається формалізації. Тобто загальну специфіку можна виявити тільки тоді, якщо поставити перед архітектурою завдання завжди якоюсь мірою бути актуально творчою, що, між іншим, відповідає як вимогам часу, так і амбіціям самих архітекторів. З погляду результату – як кінцевої точки процесу – ми також маємо казати про симбіоз технології (практичного користування результатом архітектурної діяльності) та творчості (сприйняття такого результату як феномена мистецтва). Це вказує на ще одну специфічну рису архітектури, а саме – опосередковане введення до архітектурної діяльності широкого кола споживачів, з чого випливає містобудівна складова такої діяльності, яку треба розглядати як її невід'ємну акцидентну ознаку.

Треба визначити, що є спільного та що відрізняє власні ознаки і невід'ємні акцидентні ознаки, тим більше, що вони є надзвичайно близькими категоріями. "У власної ознаки та у невід'ємної акцидентної ознаки те спільне, що без них не можуть існувати речі, у яких вони є: як без здібності сміятись немає людини, так і без чорного кольору не міг би бути ефіоп... Різниця між ними в тому, що власна ознака належить кожного разу тільки одному виду, як здатність сміятись – людині, між тим невід'ємна акцидентна ознака, наприклад, чорнота, належить не тільки ефіопу, але й ворону...".

Тобто невід'ємною акцидентною ознакою є також функціонально-просторова складова архітектурної діяльності. На перший погляд, вона принципово не відрізняється від містобудівної складової, проте якщо остання лише опосередковано впливає з недостатньої (принаймні, такої, що викликає певні сумніви, про що вже йшлося) як для власної ознаки характеристики архітектури як "практичного мистецтва", то перша явно пов'язана з тим уточненням, якого недостатньо. Отже,

більш повним визначенням архітектури буде “практичне мистецтво створення об’ємно-просторових функціональних форм”, а подальше уточнення характеру функціональності (невід’ємна акцидентна ознака) остаточно відокремить архітектуру від інших видів “практичних мистецтв”.

Отже, ми приблизно окреслили перелік ознак, “під кутом яких” за ієрархією, тобто враховуючи їх взаємну ієрархічну підпорядкованість (а саме нижчі за ієрархією ознаки мають розглядатися “в світлі” вищих), визначатимемо саме специфіку організації та управління в архітектурній діяльності:

1. З боку власних ознак:

1) поєднання технологій з творчістю в процесі безпосередньо архітектурної діяльності;

2) поєднання технологій з творчістю в процесі підготовки кадрів для реалізації архітектурної діяльності (“нижчий” екстремум);

3) поєднання технологій з творчістю в процесі “зовнішнього” відповідно до архітектурного процесу сприйняття результатів архітектурної діяльності (“верхній” екстремум).

2. З боку невід’ємних акцидентних ознак:

1) містобудівна складова архітектурної діяльності;

2) функціонально-просторова складова архітектурної діяльності.

3. З боку “найближчих” до наших обставин від’ємних акцидентних ознак, а саме “в наш час”, “в Україні”, “в Києві”:

1) специфіка, пов’язана з сучасним організаційно-правовим забезпеченням архітектурної діяльності в Україні;

2) специфіка, пов’язана з сучасним організаційно-правовим забезпеченням архітектурної діяльності в Києві;

3) специфіка, пов’язана з архітектурною діяльністю в умовах історичної забудови.

Наведений філософсько-філологічний аналіз мав визначити основні ознаки складових терміна “архітектурна діяльність”.

1. Закон України “Про архітектурну діяльність” // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 31. – 246 с. 2. Товбич В.В. Деякі аспекти архітектурної діяльності. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – К.: КНУБА, 2001. – Вип. 9. – С. 105–109 3. Товбич В.В. Архітектурний менеджмент. Системний підхід. Строительство, материаловедение, машиностроение Стародубцевские чтения. – Днепропетровск, 2004. – Вип. 27. – С. 26–32. 4. Nicholson M.P. Architecture Management, E&FN Spon, 1992.

УДК 72.035/036 (477.8)

Х.Р. Харчук

Інститут “Укрзахідпроектреставрація”,
кафедра містобудування

КОМПЛЕКС КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ ЄЗУЇТСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ ТА КОНВІКТУ В м. ХИРОВІ

© Харчук Х.Р., 2007

Досліджено культурно-освітній заклад – комплекс будівель єзуїтської колегії, конвікту та каплиці в м. Хирові Старосамбірського району Львівської області, побудований в кін. ХІХ ст. – об’єкт історико-архітектурної спадщини західного регіону України, пам’ятка архітектури місцевого значення.

Комплекс закладу єзуїтської колегії та конвікту знаходиться біля північних схилів Карпат, на пагорбі, на південній околиці містечка Хирова Старосамбірського району Львівської області, на